

Sivistysvaliokunnalle

Asia: HE 173/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Suomen Vanhempainliitto kiittää lausuntopyynnöstä ja esittää kirjallisena asiantuntijalausuntonaan seuraavaa:

Hallitus esittää oppivelvollisuuden laajentamista 18 ikävuoteen ja maksutonta toisen asteen koulutusta. Oppivelvollisuuden laajentamisen yhteydessä uudistettaisiin perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen toimenpiteitä sekä turvattaisiin opiskelijoille riittävä ja laadukas ohjaus ja tuki. Tavoitteena on nostaa suomalaisten koulutus- ja osaamistasoa, kaventaa oppimiseroja, lisätä koulutuksellista tasa-arvoa ja antaa kaikille nuorille yhdenvertaiset mahdollisuudet suorittaa toisen asteen tutkinto riippumatta perheen varallisuudesta, opiskelijan asuinpaikasta, sukupuolesta tai etnisestä taustasta.

Suomen Vanhempainliitto kannattaa hallituksen esitystä oppivelvollisuuden laajentamisesta ja siihen liittyvistä koulutuksen rakenteellisista uudistuksista. Suomen koulutusjärjestelmä on ehdottoman tärkeää päivittää vastaamaan kehittyvän työelämän, hyvinvointivaltion ja ajan vaatimuksia. Yksilön koulutustasolla on todettu olevan vahva yhteys yksilön hyvinvointiin sekä yhteiskuntaan ja työelämään kiinnittymiseen. Niin kansainväliset kuin kansalliset tutkimukset osoittavat, että kouluttautuminen kannattaa: koulutusvuodet korreloivat työllisyyden, tulojen, terveyden ja hyvinvoinnin kanssa.

On välttämätöntä, että jokainen nuori suorittaa vähintään toisen asteen tutkinnon. Suomen Vanhempainliitto katsoo, että tähän ei päästä pelkästään perusopetusta ja varhaiskasvatusta kehittämällä ja niiden resursseja vahvistamalla, vaan koulutukseen tarvitaan rakenteellista muutosta: oppivelvollisuuden laajentamista.

Koulutuksen maksuttomuudella on merkitystä

YK:n lapsen oikeuksien sopimus¹ ja Suomen perustuslaki² turvaavat jokaisen lapsen oikeuden koulutukseen perheen varallisuudesta riippumatta. Perustuslain 16. pykälän mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Sen lisäksi julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Toisen asteen opiskeluista aiheutuvilla kustannuksilla on vaikutusta nuorten koulutusvalintoihin. Nuorisobarometri 2017:n mukaan 17 % vastaajista on karsinut opiskeluvaihtoehtojaan rahan puutteen vuoksi. Niistä vastaajista, joilla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa, 42 %:lla rahanpuute on kaventanut opiskeluvaihtoehtoja. Joka kymmenes koulutuksen keskeyttänyt kertoo keskeyttäneensä koulutuksen rahanpuutteen vuoksi.³

¹ <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/sopimuksen-yleisperiaatteet/yhdenvertaisuus-ja-syrjinnan-kielto/>

² <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P16>

³ https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf

Opetushallituksen selvityksen mukaan yli kolmasosalla (35 %) lukion opiskelijoista ja heidän perheistään on taloudellisia vaikeuksia selvitä lukion kustannuksista. Kuudella prosentilla taloudelliset vaikeudet ovat merkittäviä. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien koulutuskustannuksista selviämässä on koulutusala-kohtaisia eroja. Opiskelijoista 7 prosenttia koki, että raha-asiat tuottavat heille jatkuvasti hankaluuksia.⁴ Suomen Vanhempainliitto pitää oppivelvollisuuden laajentamiseen liittyvää toisen asteen koulutuksen maksuttomuutta välttämättömänä. Nuoren ei pidä tämän päivän Suomessa joutua valitsemaan toisen asteen koulutuspaikkaa sen mukaan, mihin hänellä ja hänen perheellään on varaa. 15-vuotiaan ei pidä joutua luopumaan unelmistaan.

Lakiuudistuksen toimeenpanoa ei tule lykätä

Oppivelvollisuuden laajentamiseen liittyvässä keskustelussa on vaadittu nyt esitetyn lain voimaantulon lykkäämistä koronapandemian aiheuttaman kiristyneen taloustilanteen vuoksi. Perheiden näkökulmasta lakiuudistuksen toimeenpanoa ei tule lykätä, vaan poikkeuskevät päinvastoin korostaa sen toteuttamisen tärkeyttä. Hyvin monien perheiden taloudellinen tilanne heikkeni nopeasti koronakriisin alettua. Lastensuojelun keskusliiton tuoreen selvityksen mukaan noin 55 000 uutta lapsiperhettä kokee nyt niukkuutta koronakriisin takia. Se tarkoittaa noin 100 000 lasta.⁵ Lapsiperheköyhyys lisääntyy ja entistä useammassa perheessä vanhempien kyky tukea lastensa opintoja taloudellisesti heikkenee entisestään.

Opintojen maksuttomuus turvattava myös poikkeustapauksissa

Suomen Vanhempainliitto pitää tärkeänä, että lakiesitys turvaa kaikkien oppivelvollisten nuorten mahdollisuuden suorittaa toisen asteen tutkinto loppuun maksuttomasti. Vaikka oppivelvollisuus päättyisi oppivelvollisen täyttäessä 18 vuotta, lukiokoulutus ja ammatillinen tutkinnon suorittamisen tulee olla lakiesityksen mukaisesti maksuttomia sen kalenterivuoden loppuun, jona opiskelija täyttää 20 vuotta. Tämä mahdollistaa opintojen loppuunsaattamisen myös silloin, jos opinnot venyvät esimerkiksi sairauden vuoksi tai opiskelija vaihtaa opiskelualaa. On tärkeää muistaa, että 15-vuotias nuori voi tehdä myös väärin koulutusvalintoja ja hänellä tulee olla mahdollisuus ja oikeus vaihtaa koulutusala ja suorittaa toisen asteen opinnot yhdenvertaisesti maksuttomasti loppuun.

Opiskelun tukea, opinto-ohjausta ja opiskeluhuoltoa tulee vahvistaa

Jokaisella perusopetuksen päättävällä tulee olla riittävät tiedot ja taidot siirtyä toiselle asteelle. Suomen Vanhempainliitto pitää ensiarvoisen tärkeänä, että opetuksen laatua, oppimisen tukea ja ohjausta kehitetään ja vahvistetaan kaikissa lapsen ja nuoren koulupolun vaiheissa, myös varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa.

Oppimisen ja opiskelun tukea tulee vahvistaa toisella asteella. Vanhempainliitto katsoo, että toisen asteen opiskelijalla tulisi olla perusopetuksen tavoin oikeus saada riittävää oppimisen ja opintojen tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Hyvin toimivalla oppimisen ja opintojen tuella varmistetaan toisen asteen tutkinnon loppuunsaattaminen.

Vanhempainliitto kannattaa opinto-ohjauksen tehostamista lakiesityksessä esitetyllä tavalla perusopetuksessa, nivelvaiheessa ja valmentavassa koulutuksessa sekä toisella asteella. Nuoren tavoitteista,

⁴ <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/toisen-asteen-koulutuksen-koulutuskustannuksia-koskeva-selvitys.pdf>

⁵ <https://www.lskl.fi/teemat/ehkaiseva-tyo/poikkeuskevat-koetteli-perheiden-hermoja-ja-taloutta/>

edellytyksistä ja tarpeista lähtevä yksilöllinen opintopolku ja siihen kytketyt tukitoimet vahvistavat opintojen etenemistä ja tutkinnon suorittamista.

Myös laadukkaalla ja riittävästi resursoidulla opiskeluhuollolla tuetaan opintojen etenemistä. Opiskeluhuoltopalvelut tulee jatkossakin olla tarjolla oppilaitoksissa ja myös ennaltaehkäisevään, yhteisölliseen opiskelu- huoltoon tulee olla oppilaitoksissa aikaa ja resursseja.

Selkeät vastuut ja aktiivinen yhteistyö vanhempien kanssa tukevat opintojen loppuun saattamista

Vanhempainliitto pitää tärkeänä, että vastuut nuoren koulupolun ohjauksesta ja valvonnasta kirjataan selkeästi lakiesitykseen (lähettävä peruskoulu, vastaanottava oppilaitos, kunta ja vanhemmat). Ohjaus- ja valvontavastuu on tarkoitus rakentaa ”saattaen vaihtaen” – periaatteella. Tällä pyritään varmistamaan, että oppivelvollinen nuori ei missään vaiheessa putoaisi tukiverkon ulkopuolelle. Suomen Vanhempainliitto kantaa huolta siitä, kuka käytännössä ottaa vastuun nuoresta, kun tämä tarvitsee tukea ja ohjausta. Lakiesitys ei yksilöi niitä ammattiryhmiä tai tahoja, joilla ohjaus- ja valvontavastuu kunnissa on, vaan kuntien ja koulutuksen järjestäjien tulee ratkaista tämä paikallisesti. Kunnilta tulee edellyttää selkeää ohjaus- ja valvontavastuun suunnitelmaa, joka tulee olla myös opiskelijoiden ja heidän vanhempiensa tiedossa. Niin opiskelijoiden kuin vanhempien on tärkeää tietää, kuka ottaa ohjausvastuun ja keneen olla yhteydessä, kun nuori tarvitsee ohjausta ja tukea.

Vanhemmilla on tärkeä merkitys toisen asteen opiskelijan opintojen tukemisessa. Nuori tarvitsee vanhempien kannustusta, tukea ja ohjausta. Oppivelvollisen huoltajalle ehdotetaan lakiesityksessä perusopetuslain mukaista valvontavastuuta eli huoltajan olisi huolehdittava siitä, että oppivelvollisuus tulee suoritettua. Oppivelvollisuuslaissa säädettäisiin mahdollisuudesta määrätä sakkorangaistus huoltajalle, jos tämä tahallaan tai törkeää huolimattomuuttaan laiminlyö velvollisuutensa. Vastaava kirjaus sakkorangaistuksesta on myös perusopetuslaissa. Käytännössä koulutuksen järjestäjät käyttävät sitä kuitenkin erittäin harvoin. Vanhempainliitto kysyy, onko kirjaus sakkorangaistuksesta tämän ajan pedagogisen ajattelun mukaista? Tulisiko sakkorangaistuksen sijaan korostaa aktiivista ja hyvin toimivaa kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä nuoren opintojen tukemisessa?

Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää myös toisella asteella ja sen merkitys korostuu entisestään oppivelvollisuuden laajentuessa. Kodin ja oppilaitosten välisessä yhteistyössä on paljon kehitettävää. Pelkkä tiedonkulku kodin ja oppilaitoksen välillä ei riitä, vaan tarvitaan aktiivista yhdessä toimimista nuoren opintojen tukemiseksi. Erityisesti ammatillisissa oppilaitoksissa vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on usein erittäin vähäistä. Lukion opetussuunnitelman perusteisiin vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on kirjattu, mutta ammatillisen puolen tutkinnon perusteista se puuttuu. Oppivelvollisuuden laajentuessa kodin ja oppilaitoksen yhteistyö tulee kuvata myös ammatillisen koulutuksen tutkinnon perusteissa.

Kodin ja oppilaitoksen yhteistyössä on tärkeää pohtia myös, miten kannustaa ja tukea niitä vanhempia, joiden lasten koulunkäynti on perusopetuksen aikana ollut eri syistä haasteellista. Vanhemmat voivat olla perusopetuksen päättyessä uupuneita ja voimat nuoren koulunkäynnin tukemiseen ovat vähissä. Mitä lähemmäksi täysi-ikää nuori tulee, sitä haasteellisempaa vanhempien on tukea nuorta, jos hän ei sitä itse halua. Osa nuorista opiskelee ja asuu opintojen aikana eri paikkakunnalla kuin vanhempansa, jolloin nuoren opintojen seuraaminen on vanhemmille haastavaa. Myös tämä on tärkeää huomioida kodin ja oppilaitoksen yhteistyön toimintatapoja rakennettaessa.

Oppilaitosverkoston harveneminen haaste toisen asteen opinnoille

Suomen Vanhempainliitto katsoo, että koulumatkojen maksuttomuus ja kilometrirajan laskeminen kymmenestä kilometristä seitsemään kilometriin tukee osaltaan toisen asteen koulutukseen hakeutumista. Vanhempainliitto kantaa huolta oppilaitosverkoston harvenemisesta, mikä tarkoittaa yhä useammalle nuorelle opiskelupaikkakunnalle muuttamista. Osalle nuorista tämä voi olla myös este toisen asteen koulutukseen hakeutumiseen. Oppilaitosverkko tulee säilyttää sellaisena, että toisen asteen opinnot voidaan pääsääntöisesti suorittaa lähellä kotia.

Uudistuksen toteutumista seurattava aktiivisesti

Hallituksen esitys tarkoittaa toteutuessaan merkittävää ja laajaa koulutuksen rakenteellista uudistamista, jonka toteutuminen vaatii ponnisteluja eikä etene vaivattomasti. Siksi on erityisen tärkeää, että lainsäädännön etenemistä ja toteutumista seurataan aktiivisesti ja tehdään tarvittavia korjauksia uudistuksen edetessä. Myös rahoituksen riittävyyttä tulee arvioida ja varautua tarvittaessa lisärahoitustoimenpiteisiin.

Helsingissä, 6.11.2020

SUOMEN VANHEMPAINLIITTO

Ulla Siimes
Toiminnanjohtaja

Tuija Metso
Erityisasiantuntija